

СУТНІСТЬ, ОСОБЛИВОСТІ, ПЕРЕВАГИ Й НЕДОЛІКИ, КОНТРОЛЬ ЯКОСТІ ЗНАНЬ У ДИСТАНЦІЙНІЙ ФОРМІ НАВЧАННЯ СТУДЕНТІВ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ МЕДИЧНОЇ ОСВІТИ

Бичко М.В., Стеценко С.А.

Українська медична стоматологічна академія

Надано порівняльну характеристику понять «дистанційне навчання» і «дистанційна освіта». Описано основні види технологій дистанційного навчання; виділено низку педагогічних вимог і елементи системи контролю якості навчання до організації контролю навчальних досягнень студентів; висвітлено переваги й недоліки дистанційної форми навчання.

Ключові слова: навчальний процес, дистанційне навчання, дистанційна освіта, майбутні лікарі, контроль якості знань.

The article compares the concepts of "distance learning" and "distance education". The main types of distance learning technologies are described, a number of pedagogical requirements and elements of the system of quality control of education to the organization of control of students' academic achievements are highlighted, the advantages and disadvantages of distance learning are given.

Key words: educational process, distance learning, distance education, future doctors, quality control of knowledge.

Сучасні тенденції цифрової революції всіх ланок суспільства зумовлюють створення інноваційних форм отримання знань, умінь і навичок, що нині вже має свою історію й певний досвід. Тож дистанційне навчання, до якого змушені вдаватися освітні заклади України і світу в умовах пандемії, не є винятково новим явищем у навчальному процесі. Проте способи його вдосконалення стали нині одним із найактуальніших напрямів наукового й методичного пошуку в освітанській галузі.

Проблемою дистанційного навчання в освіті займалися О. Андреев, М. Грехем Мур, Дж. Мюллер, О. Петерс, Г. Рамбл, А. Хуторський та інші. Різні аспекти історії й філософії дистанційної освіти розглядали Г. Козакова, Н. Корсунська, В. Луговий, Н. Сиротенко, П. Таланчук. Питанням забезпечення якості освіти під час дистанційного навчання приділяли увагу Я. Ваграменко, Н. Корсунська, В. Овсянников. Особливості підготовки педагогічних кадрів у системі дистанційного навчання розглядали Л. Брескіна, С. Калашникова, Т. Койчева, В. Кухаренко, Н. Сиротенко. Використанню Інтернету і його можливостей у дистанційній освіті приділяли увагу Г. Козакова, В. Кушерець, Є. Полат. Значна увага приділялася науковому обґрунтуванню дистанційних технологій навчання дорослих. Над цією проблематикою працювали Л. Авраменко, С. Вершловський, Л. Лесохіна, В. Онушкін. Привертають увагу роботи українського дослідника Л. Калайдова, присвячені дослідженню ролі викладача в системі дистанційної освіти; напрацювання М. Мигович, яка займається дослідженням стану й перспектив розвитку дистанційної освіти в сьогоденні наукового простору України.

Ураховуючи необхідність упровадження в усі форми освіти (формальну, неформальну, інформальну) елементів дистанційного навчання, зупинимося на уточненні понять «дистанційне навчання» і «дистанційна освіта».

Аналізуючи наукову літературу, можемо стверджувати, що в педагогічній науці й практиці є багато підходів до визначення сутності поняття «дистанційне навчання». Так, О. Муковіз акцентує увагу на тому, що термін «дистанційне навчання» часто застосовується як заміник або синонім поняття «дистанційна освіта». Але між цими термінами все ж є досить суттєва різниця. Процес надання освіти контролюють освітні установи й викладачі, тоді як за процес свого навчання відповідає студент [9]. Ми погоджуємося з дослідником і вважаємо, що поняття «дистанційна освіта» і «дистанційне навчання» не є тотожними або взаємозамінними. Дистанційне навчання є прямим результатом і водночас інструментом упровадження дистанційної освіти.

Вчені по-різному акцентують сутність дистанційного навчання. Так, І. Подласий вважає, що дистанційне навчання – це визначена за напрямком взаємодія викладача і студентів, скерована на досягнення поставленої мети [11]. П. Підкасистий розглядає дистанційне навчання як організацію навчального процесу таким чином, що викладач розробляє навчальну програму, в якій лівова частка в навчанні студента припадає на самостійність вивчення того чи іншого матеріалу [10].

Деталізуючи сутність дистанційного навчання, О. Жерновникова зазначає, що воно є новою формою організації процесу навчання, яка суміщає в собі традиційні й нові інформаційні технології навчання. Воно ґрунтується на принципі самостійного отримання знань, який, своєю чергою, забезпечується телекомунікаційним принципом донесення до студентів основного навчального матеріалу й інтерактивною взаємодією студентів із викладачами як у процесі навчання, так і під час оцінювання викладачем отриманих студентами знань і навичок у процесі навчання [12].

О. Корбут розглядає дистанційне навчання як сукупність технологій, що забезпечують доставку студентам основного обсягу навчального матеріалу. Нею акцентуються інтерактивна взаємодія студентів і викладачів у процесі навчання, надання студентам можливості самостійної роботи з навчальними матеріалами, а також у процесі навчання [5].

Виділяють три основні види технологій, що застосовуються в дистанційному навчанні:

- перша технологія – це дистанційне навчання, яке відбувається на основі паперових і аудіоносіїв. Сюди входять аудіо- і відеодиски, навчально-методичні посібники, підручники та інше. Зазвичай у цій формі навчання зі студентом працює викладач, який і перевіряє роботи, надіслані поштою, а також консультує і відповідає на запитання телефоном. Крім того, іноді проводяться заняття в спеціальних навчальних центрах;
- друга технологія – це дистанційне навчання за допомогою телебачення. Це так звана телевізійно-

- супутникова технологія. Вона нині майже не застосовується, оскільки дорога і складна;
- третя технологія – це дистанційне навчання за допомогою інтернет-технологій. Інтернет-навчання користується все ширшим попитом і стає актуальнішим через щільне й повсюдне впровадження Інтернету в наше життя. Ця технологія включає в себе всі вищезазначені форми в різних пропорціях [4; 7].

Ураховуючи стрімке впровадження дистанційних освітніх технологій у навчальний процес, необхідно зазначити, що дистанційна освіта не може розвиватися без підвищення рівня цифрової грамотності й цифрової компетентності здобувачів освіти, тому дуже важливо попередньо сформувати в студентів достатній рівень цифрових умінь, а вже потім забезпечувати їм можливість використання дистанційних освітніх технологій для покращення й оптимізації результатів навчання.

Виконання оперативного контролю за навчальною діяльністю студентів стало однією з найгостріших проблем дистанційного навчання. Визначення якості дистанційного навчання, його відповідності освітнім стандартам має принципове значення для успіху всієї його системи. Контроль покликаний забезпечити зовнішній (контроль викладача-тьютора) і внутрішній (самоконтроль студента) зворотний зв'язок [2], без якого об'єктивна оцінка процесу й результату навчання неможлива. Хотілося б особливо наголосити, що самоконтроль і відповідальність студента – незамінні чинники успіху дистанційного навчання.

Виділяють низку педагогічних вимог до організації контролю навчальних досягнень студентів у процесі використання дистанційних технологій:

- зрозумілість завдань;
- індивідуальний підхід до організації контролю;
- систематичність проведення контролю;
- різноманітність форм проведення контролю і його всебічність;
- прозорість і об'єктивність оцінювання;
- публічність процедури оцінювання результатів навчання [6, 2].

Дотримання педагогом зазначених вимог сприяє надійності контролю й виконанню ним своїх завдань у процесі дистанційного навчання.

Оцінюючи якість дистанційного навчання, варто брати до уваги такі міркування:

- оцінка якості не зводиться тільки до тестування знань студентів (хоча його результати й залишаються одним із важливих показників якості навчання);
- оцінка якості здійснюється комплексно, розглядаючи навчання як процес взаємодії викладача і студента в усіх напрямках їхньої спільної діяльності;
- якість як результат взаємодії може залежати від багатьох чинників і складників процесу навчання.

Виділяють необхідні елементи системи контролю якості навчання, а саме:

- визначення стандартів (наявність передбаченого базового рівня підготовки навчальних матеріалів, що відповідає матеріально-технічному забезпеченню навчального процесу і цілям навчання);
- становлення комплексного критерію, за яким можна оцінювати ступінь досягнення стандартів;
- визначення напрямів і засобів щодо збору даних;
- оцінка результатів;
- застосування відповідних методичних заходів щодо змісту й організації навчального процесу, оцінювання результативності цих заходів згідно з умовами стандартів [8, 1].

Контроль якості результатів навчання і в традиційній, і в дистанційній його формах виступає необхідним, невід'ємним елементом навчального процесу студентів, незалежно від напряму освіти й обраної спеціальності. Він є одним з інструментів керування їхньою пізнавальною діяльністю, її формування.

Аналізуючи наукову літературу, бачимо, що дослідники наголошують на зручності дистанційного навчання й виділяють досить багато його переваг перед іншими формами, а саме:

- можливість навчатися в будь-який час. Студент, який навчається дистанційно, може самостійно вирішувати, коли і скільки часу впродовж семестру йому приділяти на вивчення матеріалу. Він будує для себе індивідуальний графік навчання;
- можливість навчатися у своєму темпі. Студентам за дистанційної форми навчання не потрібно турбуватися про те, що вони відстануть від своїх однокурсників. Завжди можна повернутися до вивчення складніших питань, кілька разів подивитися відеолекції, перечитати листування з викладачем, а вже відомі теми можна пропустити;
- можливість навчатися в будь-якому місці. Студенти можуть вчитися, не виходячи з дому чи офісу, перебуваючи в будь-якій точці світу. Щоб розпочати навчання, необхідно мати лише пристрій із доступом до Інтернету;
- високі результати навчання. Як показують дослідження американських вчених, результати дистанційного навчання не поступаються або навіть перевершують результати традиційних форм навчання, хоча більшу частину навчального матеріалу студент-дистанційник вивчає самостійно;
- мобільність. Зв'язок із викладачами, репетиторами здійснюється різними способами: як on-line, так і off-line;
- навчання в спокійній обстановці. Проміжна атестація студентів дистанційних курсів відбувається у формі on-line тестів. Тому менше приводів для хвилювання перед зустріччю з викладачами на заліках та іспитах. Відкидається можливість суб'єктивної оцінки: на систему, яка перевіряє правильність відповідей на запитання тесту, не вплине успішність студента з інших предметів, його суспільний статус та інші фактори;
- індивідуальний підхід. При традиційному навчанні викладачеві досить важко приділити необхідну кількість уваги всім учасникам групи, підлаштовуватися під темп роботи кожного. Використання дистанційних технологій придатне для організації індивідуального підходу. Студент сам обирає собі темп навчання, він може оперативно отримати у тьютора відповіді на всі запитання;
- зручність для викладача. Учителі, репетитори, викладачі, що займаються педагогічною діяльністю дистанційно, можуть приділяти увагу більшій кількості учнів і працювати, навіть якщо з якихось причин змушені

перебувати вдома [4;3].

Проте варто зазначити, що поряд із великою кількістю переваг дистанційне навчання має й чимало недоліків. Багато дослідників схиляються до думки про те, що однією з негативних сторін дистанційного навчання є відсутність особистого спілкування з викладачем, а також спілкування з іншими студентами. Нині ця проблема має чимало варіантів розв'язання – електронна пошта, телефон, програми відеоконференцій і т.д. Іноді не обов'язково перебувати поряд, щоб мати можливість спілкуватися особисто [4]. Але координація такого спілкування, його повноцінне технічне забезпечення не завжди задовільні.

На нашу думку, дистанційне навчання для викладачів і студентів саме медичних ЗВО є не стільки перевагою, як вимушеною необхідністю, зокрема в умовах, що склалися під час пандемії. Особливо важко адаптуватися та пристосуватися до дистанційного навчання майбутнім лікарям першого року навчання. Якщо старші курси вже мали можливість ознайомитися зі специфікою дистанційної форми, то студенти-першокурсники, які вступили до ЗВО у 2020 р., приходять зі школи, де все було звично. І тому їм потрібен час, щоб адаптуватися: можливо, переглянути методи підготовки до занять та їхні критерії, виробити свій темп навчання і т.д.

Оскільки при дистанційному навчанні особистий контакт студентів один з одним і з викладачами досить специфічний, така форма навчання не підходить для розвитку комунікабельності, впевненості, навичок роботи в команді [3]. Якщо говорити про студентів медичних ЗВО, то треба наголосити на тому, що комунікативна компетентність майбутніх лікарів є однією з основних компетентностей лікаря. Лікар мусить уміти правильно, з медичної точки зору, пояснити пацієнту симптоматику й наслідки того чи іншого захворювання, донести інформацію про важливість своєчасної діагностики з використанням різних її методів і технологій, а також уміти викликати довіру в пацієнта щодо застосування призначеного лікарем лікування. Також украй важливим для професійного зростання є спілкування в колективі, взаємообмін лікарським досвідом, виступи на конференціях, симпозиумах, де комунікабельність і комунікативна компетентність крокують поруч.

Наступним недоліком дистанційного навчання значна кількість дослідників визнає необхідність наявності сильної мотивації. Практично весь навчальний матеріал студент освоює самостійно, але підтримувати потрібний темп навчання без контролю з боку викладача вдається не всім.

Також до недоліків треба віднести нестачу практичних умінь і навичок, що накопичується внаслідок дистанційного навчання. Досить проблемно якісно організувати дистанційне навчання за напрямками підготовки і спеціальностями, на яких передбачена велика кількість практичних занять лікаря [3]. Навіть найсучасніші комп'ютерні тренажери не замінять майбутнім лікарям «живої» практики в хірургічних відділеннях, наприклад, опанування навичок безпосереднього спостереження за хворими тощо.

Також як недолік виділяємо проблему з ідентифікацією студента. На сьогодні найефективніший спосіб простежити за тим, чи студент самостійно складав іспити або заліки, – це відеоспостереження, що не завжди є можливим [7].

І наостанок – технічний аспект: студенти не завжди можуть мати необхідне технічне забезпечення (ноутбук, сучасний комп'ютер, доступ до Інтернету і т.д.) [4].

Отже, дистанційне навчання – це цілеспрямований, організований, інтерактивний процес навчання, без прямого контакту викладача і студентів, що відбувається в межах системи навчання, особливістю якого є систематична взаємодія всіх учасників навчання з використанням сучасних інформаційних і телекомунікаційних засобів. Хоча воно має низку переваг, та, на нашу думку, дистанційна форма навчання як основна не підходить для навчання майбутніх лікарів. Не можна не вказати на велику кількість недоліків, шкода від яких безсумнівна. Оскільки величезним плюсом дистанційної форми навчання є інтерактивність, вважаємо, що вона буде корисною, зручною й цікавою в системі підвищення кваліфікації лікарів, але все ж не в підготовці майбутніх медичних фахівців як основна форма навчання.

Список використаної літератури

1. Бабіна Н.Г. Сучасне дистанційне навчання: проблеми якості / Н.Г. Бабіна // Телематика 2009: Праці XVI Всерос. наук.-метод. конф. (Санкт-Петербург, 22-25 червня 2009). – СПб.: СПбГУ ИТМО, 2009. – С. 126-128.
2. Безрученков Ю.В. Педагогічний контроль в системі дистанційного навчання / Ю.В. Безрученков // Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України. – 2015. – Вип. 2. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnadps_2015_2_3.
3. Дистанційна освіта в умовах карантину: роздуми викладачів та студентів. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://nubip.edu.ua/node/75156#:~:text=%D0%94%D0%B8%D1%81%D1%82%D0%B0%D0%BD%D1%86%D1%96%D0%B9%D0%BD%D0%B0%20%D0%BE%D1%81%D0%B2%D1%96%D1%82%D0%B0%20%D0%BD%D0%B5%20%D1%80%D0%BE%D0%B7%D0%B2%D0%B8%D0%B2%D0%B0%D1%94%20%D0%BA%D0%BE%D0%BC%D1%83%D0%BD%D1%96%D0%BA%D0%B0%D0%B1%D0%B5%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D1%96%D1%81%D1%82%D1%8C.%D0%B2%D0%BF%D0%B5%D0%B2%D0%BD%D0%B5%D0%BD%D0%BE%D1%81%D1%82%D1%96%2C%20%D0%BD%D0%B0%D0%B2%D0%B8%D1%87%D0%BE%D0%BA%20%D1%80%D0%BE%D0%B1%D0%BE%D1%82%D0%B8%20>
4. Дистанційне навчання. Переваги та недоліки. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.dli.donetsk.ua/news/2020-06-04-3>
5. Корбут О.Г. Дистанційне навчання: моделі, технології, перспективи / О.Г. Корбут. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://conicsp.fl.kpi.ua/ni/node/1123>.
6. Наливайко О.О. Дистанційне навчання: сутність та особливості / О.О. Наливайко // Педагогічний альманах. – 2017. – Вип. 36. – С. 75-81. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pedalm_2017_36_15.
7. Переваги та недоліки дистанційного навчання. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://kerivnyk.info/perevahy-ta-ndoliky-dystantsijnoho-navchannya> про переваги
8. Система контролю якості навчання у дистанційному курсі. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dl.khadi.kharkov.ua/mod/book/tool/print/index.php?id=37553#ch5707>.
9. Муковіз О. Дистанційне навчання у системі неперервної освіти вчителя початкової школи: сутність та особливості / О. Муковіз // Психолого-педагогічні проблеми сільської школи. – 2012. – № 43 (1). – С. 259-266.
10. Підкасистий П.И. Компьютерные технологии в системе дистанционного обучения / П.И. Підкасистий, О.Б. Тыщенко // Педагогика : сб. науч. тр. – М., 2000. – Вып. 5. – С. 7-13.

11. Подласый И.П. Педагогика : учеб. для студентов высших пед. учеб. заведений / И.П. Подласый. – М. : Просвещение: Гу-манит. изд. центр ВЛАДОС, 1996. – 432 с.
12. Жерновникова О.А. Психологічний аспект реалізації дистанційних освітніх технологій у навчальний процес майбутніх учи-телів математики / О.А. Жерновникова // Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету. Педагогі-чні науки : зб. наук. пр. – Бердянськ, 2017. – Вип. № 2. – С. 86-99.

ТЕНДЕНЦІЙ І НАПРЯМИ В ДИСТАНЦІЙНІЙ ОСВІТІ

Білаш В.П., Гринь В.Г., Гринь К.В.

Українська медична стоматологічна академія

Прогресивні зміни в сучасному суспільстві ініціюють процеси переорієнтації сучасної вищої освіти і зміни на-прямів векторів її функціонування в сферу дистанційного навчання.

Ключові слова: вища освіта, дистанційне навчання, мегауніверситет, інновації.

Progressive changes in modern society initiate the processes of reorientation of modern higher education and change of directions of vectors of its functioning in the field of distance learning.

Key words: higher education, distance learning, megauniversity, innovations.

Прогресивні зміни в сучасному суспільстві ініціюють процеси переорієнтації сучасної вищої освіти і зміни на-прямів векторів її функціонування в сферу дистанційного навчання. Гострою проблемою сучасної педагогіки ви-щої школи стало теоретико-методологічне забезпечення розвитку такої форми освіти як дистанційна, що зумов-люється поширенням інформаційно-комунікаційних технологій та інтенсифікацією їх застосування в освітній прак-тиці, додатковими можливостями для індивідуалізації навчання, для реалізації принципів доступності й наочності [12; 13].

Освіта є гарантом успішного майбутнього кожної нації. Університети – основа сталого розвитку освіти, вони служать ключовим фактором розширення й розвитку знань та їх поширення, вони є надзвичайним культурним і науковим надбанням, беруть активну участь у процесах глобалізації. Їхня традиційна соціальна роль у сучасному світі змінюється, поступово вони перетворюються в головний двигун економічного розвитку країни. Зміни поляга-ють у тому, що в усіх країнах світу поширюється тенденція до приватизації освітніх послуг, коли студент платить за освіту і сам несе відповідальність за якість отриманих знань. Три місії сучасного університету – викладання, навчання й надання послуг і консультацій – існують у постійній взаємодії. Зростає кількість видів і типів універси-тетів у різних країнах світу: класичні, традиційні, «старі», «нові», реформаторські, приватні, корпоративні, прести-жні, відкриті, міжнародні, колегіальні, унітарні, мегауніверситети, університети, спрямовані на інтенсивні наукові дослідження; університети, спрямовані тільки на навчання. Традиційні університети стають застарілими через відсутність інформаційних технологій, технологічних інновацій, дистанційної освіти, електронних журналів, соціа-льних мереж. Відкритий рух освітніх ресурсів забезпечує вільний доступ до курсів навчальних програм нових пе-дагогічних підходів. Дистанційна освіта презентує широкі можливості для забезпечення потреб зростаючого й мо-більного студентства. Складно підрахувати кількість студентів, які отримали дистанційну освіту, – сьогодні у світі є 24 мега-університети, кожний з яких має понад один мільйон студентів. Велика привабливість дистанційної осві-ти пояснюється тим, що вона здатна задовольняти потреби широкого кола студентів із віддалених від освітніх центрів місць. Відкритим залишається питання якості дистанційної освіти, хоча вражає кількість студентів, що її отримують [5; 14].

Маючи досвід організації дистанційного навчання, використання конкретних його форм, до яких належать ма-сові відкриті онлайн-курси, офлайн дистанційні курси, які містять наочні матеріали у вигляді презентацій, відеоу-років, лекційних матеріалів, практичних робіт, контрольних питань і тестів, науковці й викладачі вищих закладів освіти [15] висловлюють різні точки зору щодо переваг і недоліків цього виду навчання.

Аналіз наукової літератури з проблеми визначення переваг і недоліків дистанційної освіти [1-4; 6-8; 10-11; 16] дозволив класифікувати їх за такими основними видами: організаційно-педагогічні, інформаційно-технологічні й психологічні.

Організаційно-педагогічними перевагами дистанційної освіти вважають:

- вільний вибір закладу освіти незалежно від місця перебування здобувача, тобто можливість без перешкод бути в будь-якому місці світу й паралельно здобувати необхідні компетентності;
- нівеляція вікових обмежень, зняття обмежень щодо фізичних можливостей і основної професійної діяльнос-ті, що дозволяє залучити велику кількість здобувачів. Можливість здобувати неперервну освіту впродовж життя, оскільки сьогодні розширюється коло осіб, які здобувають освіту після 40 і навіть після 60 років;
- гнучкість і мобільність у здійсненні освітньої діяльності, що передбачає власний графік навчання, самостій-ний вибір темпу залежно від індивідуально-типологічних властивостей, а також можливість економити власний час;
- здобувач має можливість спроектувати освітнє місце з урахуванням власних бажань, що буде сприяти ефек-тивнішому засвоєнню необхідних компетентностей за рахунок створення сприятливішої атмосфери;
- професійний розвиток викладачів, оскільки розробка й упровадження дистанційних курсів вимагає здобуття інноваційно-технологічних компетентностей.

Інформаційно-технологічні переваги дистанційної освіти такі:

- можливість використовувати різноманітні форми подання навчального матеріалу: від стандартних текстових і графічних до більш ефективних – аудіо й відео [2];
- комунікація і зворотний зв'язок між викладачем і студентами за допомогою сучасних форм комунікації у ви-гляді проведення чатів, форумів, використання блогів;